

НАКАЗАТЕЛНОПРАВНА ЗАЩИТА НА НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

**гл. ас. д-р Ралица Костадинова,
Нов български университет**

Резюме: Настоящият доклад е посветен на престъпленията, засягащи националната сигурност на Република България. Въз основа на преглед на правната рамка, свързана със сигурността на държавата, авторът прави опит да даде общи насоки за изучаване на този вид посегателства.

Ключови думи: наказателно право, национална сигурност

CRIMINAL PROTECTION OF THE NATIONAL SECURITY IN THE REPUBLIC OF BULGARIA

by Ralitsa Kostadinova, Phd, New Bulgarian university, Bulgaria

Abstract: This paper touches upon the crimes against national security in the Republic of Bulgaria. On the basis of a review of the legal framework dealing with state security the author endeavors to outline the general perspective for studying this type of highly dangerous offenses.

Keywords: Criminal Law, National Security

Въведение

Интересът ми към въпросите на националната сигурност през призмата на наказателноправния анализ има поне три възможни обяснения. Първо, законодателните инициативи, свързани със устройствените закони на службите за сигурност. Второ, приетия през май 2015 г. на първо четене от Народното събрание законопроект № 554-01-49/11.03.2015 г. за

устройството и функционирането на системата за национална сигурност¹. Трето, подходът ми на изследовател-пеналист, който през последните 15 години, пречупва всички значими (и не толкова) проблеми през особеностите на наказателноправната защита.

I. Наказателно право - национална сигурност

Сигурността на държавата е задължителен фактор за развитието и благоденствието на обществото. Един от инструментите за поддържането на това състояние на сигурност е адекватната правна защита. За случаите на висок риск за сигурността е предвидена възможност за реализиране на най-тежката форма на държавна принуда: наказателната отговорност. Изучаването и познаването на нейните особености е задължителна предпоставка не само за успешното противодействие на този посегателства от компетентните органи, но и гаранция за спазването на основните права и свободи на гражданите. Тяхната защита е основен постулат в правовата държава и цел на всяко едно демократично управление.

Не на последно място е и факторът актуалност на научното изследване. В началото на XXI век рисковете за сигурността намериха нови, специфични и/или високотехнологични форми за проявления. Така въпросът за криминализацията, пенализацията и противодействието на посегателствата, свързани с националната сигурност, намират своето място не само в дневния ред на научните форуми, но и в практико-приложно поле на компетентните органи.

Настоящият доклад цели да привлече интереса към допирните точки между наказателното правораздаване и националната сигурност и необходимостта от тяхното задълбочено изучаване и изследване в

¹ Текстът на законопроекта е публикуван на страницата на Народното събрание, <http://parliament.bg/bills/43/554-01-49.pdf>

академична среда. Изходна точка в доклада е понятието „национална сигурност“, който е предмет на осъждане между първо и второ четене в Народното събрание; обзор на нормите от Особената част на Наказателния кодекс на Република България, съдържащи състави на посегателства срещу националната сигурност в съпоставка с дейностите, осъществявани от Държавната агенция по национална сигурност (ДАНС).

II. Националната сигурност като обект на наказателноправна защита

Обектът на престъплението като съвкупност от обществени отношения, върху които въздейства престъпното посегателство, е определящ при анализа на всяка една група престъпления. Той дава параметрите и определя спецификите на наказателноправната защита. Престъпленията, свързани с националната сигурност, имат за обект обществените отношения, които гарантират националната сигурност. Указание за съдържанието на понятието „национална сигурност“ дава проекта за Закон за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност (ЗУФСЗНС)². Според чл. 2 от него национална сигурност е „динамично състояние на обществото и държавата, при което са защитени териториалната цялост, суверенитетът и конституционно установеният ред на страната, когато са гарантирани демократичното функциониране на институциите и основните права и свободи на гражданите, в резултат на което нацията запазва и увеличава своето благосъстояние и се развива, както и когато страната успешно защитава националните си интереси и реализира националните си приоритети“. Наказателноправната защита на това състояние е дадена чрез формулирането на наказателноправни запрети по отношение на

² Законопроект на Закон за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност, №554-01-49. Той беше приет на второ четене след провеждане на конференцията и ще влезе в сила на 1 ноември 2015 г.

разнообразни посегателства с висока степен на обществена опасност, които увреждат или поставят в опасност държавата, нейния суверенитет, конституционно установена форма на управление и нейното нормално функциониране.

II. Престъпленията, засягащи националната сигурност

1. Когато говорим за национална сигурност, първата асоциация е със сигурността на държавата. Ето защо първо ще бъдат споменати класическите противодържавни престъпления. Те се съдържат в глава Първа от Особената част на Наказателния кодекс (НК) и се обозначават като **„Престъпления против Републиката“**, както в наказателната кодификация, така и в научните изследвания. На нормативно ниво терминът се въвежда чрез наименованието на глава Първа от Особената част на НК. Следва да се отбележи, че макар и с променено систематично място, тази група престъпления запазват наименованието си и в проекта за нов НК. От друга страна прегледът на наказателноправната литература от края на XX и началото на XXI век, установява приемство в наказателноправната наука, при обозначаването на тези престъпления като такива **„против Републиката“**³.

2. Прегледът на текстовете, съдържащи се в чл. 95 до 110 от НК, показва че всъщност става дума за посегателства, които засягат (поставят в опасност или увреждат) установения с Конституцията ред на държавно управление. В рамките на четири раздела са обособени следните групи престъпления: изменнически престъпления⁴, предателски престъпления,

³ Вж. **Ненов, Иван**. Въведение в особената част на наказателното право. Престъпления против републиката, под редакцията на проф. д-р Тамара Хинова, ВСУ "Черноризец Храбър", Варна, 1999; **Велчев, Борис**. Престъпления против републиката, С., Сиела, 2015.

⁴ Изменническите престъпления са непосредствени посегателства, които са насочени срещу конституционно установения ред на държавно управление. Целят изменение на този ред (събаряне,

престъпления срещу икономическите и идеологическите основи на държавата. Традиционно познати са следните видове престъпления: държавна измяна, атентат⁵, масов атентат, изменническо задържане на заложник, предателство, шпионство, диверсия, вредителство, проповядване на антидемократична идеология или насилствено изменение на установения обществен и държавен ред на управление, опетняване на държавни символи, участие в престъпна организация или група, която си поставя за цел да извършва престъпления по глава I от Особената част на НК.

3. През 2002 г. с новия чл. 108А беше въведен нов състав на престъпление, с наименованието „тероризъм“. Той препраща към „старите“ (класически) състави на престъпления като убийство, телесни повреди, общоопасно засягане на транспортно средство и др. като въвежда изискване за наличие на поне един от вариантите на особената цел: *да се създаде смут и страх в населението или да се заплаши, или да се принуди орган на властта, представител на обществеността или представител на чужда държава или на международна организация да извърши или пропусне нещо в кръга на неговите функции*. Особеностите на състава са коментирани в наказателноправната наука. По-важно е да се отбележи, че в края на 2014 (Резолюция на ООН) и в началото на 2015 г. международната общност (Резолюция на Европейския парламент) реагира на новите заплахи за сигурност, което наложи нов прочит на приложимото законодателство. Отчита се необходимост да се увеличи ефективността на наказателното правосъдие чрез Еуроюст, „да се хармонизира криминализирането на

подравяне, отслабване) и по този начин създават опасност за вътрешната сигурност на РБ. Анализът на отделните състави преполога познания в областта на конституционното право, което очертава как се осъществява държавната власт и как функционират институциите, но и декларира, че измяната и предателството към Република България са най-тежките престъпления (чл. 59, ал.1 от Конституцията на РБ). Подробен анализ на отделните видове престъпления Вж. **Костадинова, Р.** Престъпления против Републиката, (учебни материали към курс LAWN 705), Moodle НБУ, с. 5. [електронен документ].

⁵Известен повече като „индивидуален терористичен акт“. След приемането на чл. 108А и обозначаването му като тероризъм, то престъплението по чл. 96 от НК е крайно неудачно да продължава да бъде назовавано като „терористичен акт“, защото при неговото осъществяване липсват специфичната терористична цел.

правонарушенията, свързани с чуждестранни бойци в целия ЕС, за да се осигури наличието на правна рамка, както и за да се улесни трансграничното сътрудничество, да се избягват пропуски в наказателно преследване и да се реагира на практическите и правните предизвикателства, възникващи при събирането и допустимостта на доказателства в случаи на тероризъм, чрез актуализиране на Рамково решение 2008/919/ПВР⁶. Така наказателноправните аспекти на противодействието на тероризма и неговото финансиране продължават да бъдат интересна тема за анализи.

4. Освен чрез т. нар. политически престъпления, защитата на националната сигурност се постига и чрез други наказателноправни забрани, разположени в различни глави от Особената част на НК. Те могат да бъдат конкретно изведени, когато се проучат дейностите, възложени на Държавна агенция национална сигурност като специализиран орган за разкриване, предотвратяване, пресичане и неутрализиране на заплахите за националната сигурност. По данни на самата агенция нейните задачи са свързани с противодействие на корупционните прояви на лица, заемащи висши държавни, обществени и други длъжности в публичния и частния сектор; прилагане на сила или използване на общоопасни средства с политическа цел; опасност за икономическата и финансовата сигурност на държавата; опасност за екологичната сигурност на държавата; нарушаване функционирането на Националната система за защита на класифицираната информация; застрашаване сигурността на стратегически за страната обекти и дейности; деструктивно въздействие върху комуникационни и информационни системи; международна търговия с оръжия и изделия или технологии с двойна употреба; производство, съхраняване и разпространение на общоопасни средства, изделия или технологии с двойна

⁶ Резолюция на Европейския парламент от 11 февруари 2015 г. относно мерките за борба с тероризма (2015/2530(RSP))

употреба, наркотични вещества и прекурсори, когато това поражда опасност за нормалното функциониране на държавните органи; организирана престъпна дейност на местни и транснационални престъпни структури; митническият режим, паричната, данъчната и осигурителната система; трафик на хора; компютърни престъпления или престъпления, извършени във или чрез компютърни мрежи и системи; интелектуална собственост; неистински или подправени парични знаци, платежни инструменти и официални документи; трафик на културни ценности или хазарт; миграционни процеси; сключване на неизгодни договори, изпиране на пари и усвояване на фондове на Европейския съюз чрез измама.⁷

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Така очертан кръгът от посегателства, създаващи опасност и/или увреждащи националната сигурност, е предизвикателство, както за службите, на които е възложено тяхното противодействието, така и на научно-изследователската общност. Познанието за тях е важно, както по линия на предотвратяване–разкриване–противодействие, така и във връзка с избора на специфични методи и средства във връзка с тези дейности.

Библиография

1. **Велчев, Борис.** Престъпления против републиката, София, Сиела, 2015.
2. **Ненов, Иван.** Въведение в особената част на наказателното право. Престъпления против републиката, под редакцията на

⁷ По данни от официалната страница в интернет на ДАНС: <http://www.dans.bg/bg/about-dans-menu-bul>, [Достъпна на 1 юни 2015 г., 11,15 ч.].

проф. д-р Тамара Хинова, ВСУ "Черноризец Храбър", Варна,
1999.